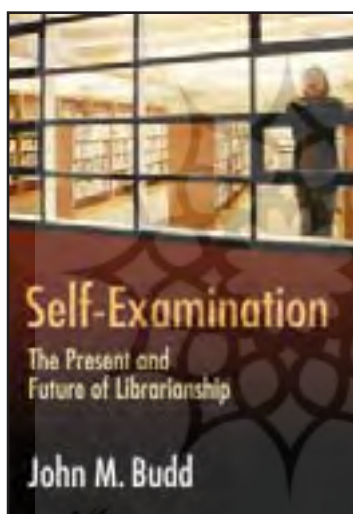

بازاندیشی: حال و آینده کتابداری

■ **Budd, John M.** *Self-Examination: The Present and Future of Librarianship*. Westport, Conn.: Libraries Unlimited (Beta Phi Mu Monograph Series), 2008. 281p. alk. paper, \$60 (ISBN 1591585910).

کتابداری و اطلاع‌رسانی به‌مثابه رشته‌ای علمی و دانشگاهی و حرفه‌ای متعارف، پیشینه‌ای به‌درازای یک قرن دارد. این رشته طی این دوران در کنار سایر رشته‌ها دگرگون شده و مراحل گوناگونی را پشت‌سر گذاشته است. با پیشرفت منابع و خدمات اطلاعاتی، عملکردهای حرفه‌ای این رشته نیز دگرگون شده است. به‌ویژه در هزاره جدید و با ورود فناوری‌های پیشرفته اطلاعاتی و ارتباطی گاهی چپستی و آینده این رشته نیز پرسش‌برانگیز نموده است.

صرف‌نظر از شرایط موجود، گاهی لازم است حرفه‌ای‌ها و اندیشمندان رشته‌های علمی و از جمله کتابداری و

می‌توانستند خوانندگان بیشتری را جذب کنند. در برخی از موارد، به‌ویژه فصل‌های اول و دوم، مطالب به‌قدری تکراری است که حتی به دانش کتابداران نیز چیزی نمی‌افزاید (کالورت^۷، ۲۰۰۸، ص ۹۲۴).

از نکات مثبت کتاب ساختار فصل‌های آن است، به‌گونه‌ای که هر فصل با یک مقدمه شروع، و با یک نتیجه‌گیری/خلاصه و فهرست منابع پایان می‌یابد.

پی‌نوشت‌ها:

1. keshavarzsina@gmail.com
2. Geographic information science
3. Geographic information systems
4. John Abresch
5. Ardis Hanson
6. Susan Heron
7. Peter Reehling
8. Geospatial
9. Geolibary
10. National spatial data infrastructure
11. Geoportals
12. Interoperability
13. Markup languages
14. Critical information systems
15. Semantic interoperability
16. Lafortune
17. Calvert

مآخذ:

1. Calvert, P. (2008). Review of: Integrating Geographic Information Systems into Library Services: A Guide for Academic Libraries, The Electronic Library, vol. 26, no. 6, pp. 923924-.
2. Lafortune, S. (2009). Review of: Integrating Geographic Information Systems into Library Services: A Guide for Academic Libraries, Ariadne, 58, Jan. [online] available at: <http://www.ariadne.ac.uk/issue58/lafortune-rvw/>

جایزه ادبیات کتابداری‌های اسمیت^۳ را از آن خود سازد. وی در کتاب جدیدش درصدد بوده است تا هویت این رشته را بازنشاسی کند و در این راستا از اندیشه‌های فلسفی بسیاری از فیلسوفان استفاده کرده است. چنین ترکیبی، ویژگی دوگانه‌ای به این کتاب بخشیده است. از سویی علاقه‌مندان به چنین مباحثی، کتابی با عمق فراوان می‌یابند، ولی از سوی دیگر افرادی با علاقه‌مندی پایین‌تر شاید آن را به دلیل استناد فراوان به آثار فلسفی و طرح موضوعات متفاوت خسته‌کننده بدانند.

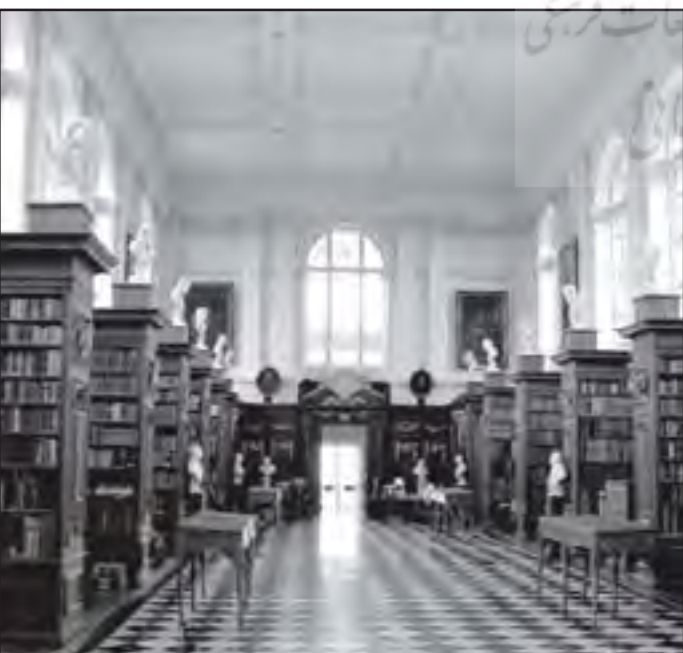
این کتاب در صدد ایجاد فرصتی برای بازناندیشی و شاید نواندیشی درباره سرشت و غایت رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی است (ص ۷۷). نویسنده از خوانندگان می‌خواهد در این رشته به دنبال معنا باشند و عبارت «آگاهی از هدف»^۴ را همواره در ذهن داشته باشند. می‌توان گفت نویسنده با کاربرد گفتمانی فلسفی در پی ایجاد روحیه اندیشه‌ورزی در حرفه‌ای‌ها و شاغلان این رشته بوده است.

بحث اصلی این کتاب هفت فصلی، آن است که کتابخانه‌ها باید مکان‌هایی با هویت دیالکتیک برای خلق و اشاعه دانش و اندیشه باشند. دیالکتیک از این منظر که باید از اندیشه‌های نئولیبرالی که نگاهی مشتری‌مدارانه^۵ به مراجعه‌کننده داشته و به دنبال بازاریابی و کسب درآمد از کتابخانه‌هاست، دوری جستجو شود و این کار از طریق رویکردی با نام پدیدارشناسی

صرف نظر از شرایط موجود، گاهی لازم است حرفه‌ای‌ها و اندیشمندان رشته‌های علمی و از جمله کتابداری و اطلاع‌رسانی لحظه‌ای درنگ کرده و کارکردها، اهداف و ابزارهای عملکردی مربوط به رشته را بازبینی و بازنشاسی کنند

اطلاع‌رسانی لحظه‌ای درنگ کرده و کارکردها، اهداف و ابزارهای عملکردی مربوط به رشته را بازبینی و بازنشاسی کنند و درحقیقت آنها را از زوایا پیراسته سازند. اگرچه درگیری در فعالیت‌های حرفه‌ای و روزانه مجال چنین تأملی را برای همه و همیشه میسر نمی‌سازد، برای دریافتن بهتر جایگاه حرفه‌ای و علمی، بازناندیشی درباره فلسفه و ماهیت این رشته علمی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌آید. چنین آگاهی نه تنها مورد نیاز افراد شاغل در کتابخانه‌هاست، بلکه مدرسان و دانشجویان این رشته نیز باید از آن بهره‌مند باشند. با داشتن چنین رویکرد تاریخی - انتقادی علاوه بر دست‌یابی به چنین آگاهی، جایگاه حرفه‌ای، علمی و اجتماعی این رشته نیز تعریفی دگرگون می‌یابد. به عبارت بهتر شاغلان این رشته که وظیفه رساندن اطلاعات به نیازمندان آن را برعهده دارند، بایسته است که گاهی برای خودشان نیز اطلاع‌رسانی کنند. همان‌گونه که این رشته با پرسش‌های مکرری از سوی مراجعان و نیازمندان اطلاعاتی مواجه است و درحقیقت رشته‌ای درباره پرسش است، گاهی باید خودش نیز در معرض پرسش قرارگیرد.

جان باد^۱ استاد دانشکده اطلاع‌رسانی و فناوری‌های یادگیری دانشگاه میسوری - کلمبیا^۲ از جمله افرادی است که در کتاب بازناندیشی: حال و آینده کتابداری این پرسش‌ها را فراروی خوانندگان قرارداده است. وی که به مباحث فلسفی کتابداری و اطلاع‌رسانی علاقه‌مند است، در کتاب قبلی‌اش، دانش و دانستن در کتابداری و اطلاع‌رسانی: چارچوبی فلسفی (۲۰۰۱) پرسش‌هایی فلسفی را مطرح ساخته بود. دقت او در پاسخ‌گویی به آن پرسش‌ها باعث شد آن کتاب در سال ۲۰۰۲

این کتاب در صدد ایجاد فرصتی برای بازاندیشی و شاید نواندیشی دربارهٔ سرشت و غایت رشتهٔ علوم کتابداری و اطلاعرسانی است

بحث اصلی این کتاب هفت فصلی، آن است که کتابخانه‌ها باید مکان‌هایی با هویت دیالکتیک برای خلق و اشاعهٔ دانش و اندیشه باشند

دیالکتیک^۶ امکان‌پذیر است. این رویکرد که نویسنده آن را از اندیشه‌های راسلین والچ بلوگ^۷ (۱۹۷۹) اقتباس کرده، بر این پایه استوار است که محیط کتابخانه و فعالیت‌های موجود در آن باید آمیزه‌ای از رویکردهای شناختی، هیجانی، اجتماعی، فرهنگی و قوم‌شناختی باشد و صرفاً از منظر ابزارگراییانه^۸ یا مدیرسالارانه^۹ به آن نگریسته نشود. چنین بحث عمیق ولی دوگانه و متناقضی نیازمند بهره‌گیری از منابع فکری فراوانی است که نویسنده از آنها در اثبات ایده‌هایش استفاده کرده است. برای نمونه وی از اندیشه‌های فیلسوفان نامداری مانند هابرماس^{۱۰}، جان دیویی^{۱۱}، والزر^{۱۲} گرفته تا مف^{۱۳}، دورکین^{۱۴}، کانت^{۱۵} و جان استوارت میل^{۱۶} و حتی اندیشمندان خود کتابداری و اطلاعرسانی مانند جس شرا^{۱۷}، پیرس باتلر^{۱۸}، مایکل گرمن^{۱۹} بهره جسته است. اگرچه گاهی استناد فراوان به آثار این اندیشمندان، از کتاب گونه‌ای مقالهٔ کتاب‌شناختی می‌سازد، وجود این استنادها برای تأیید مباحث مطرح‌شده از کتاب، محتوایی با ارزش کیفی فراوان پدید آورده است.

نویسنده برای بازاندیشی دربارهٔ هویت رشتهٔ کتابداری و اطلاعرسانی پرسش‌های مفهومی، فلسفی و تاریخی فراوانی دربارهٔ کتابخانه‌ها و کارکردهای آنها مطرح ساخته است. آنچه ذهن خواننده پس از خواندن مطالب کتاب با آن روبه‌رو می‌شود، این است که آیا دیدگاه‌های صرفاً نظری ارائه‌شده در کتاب قابل پیاده‌سازی است یا خیر؟

نویسنده در فصل اول، «تبارشناسی حرفه»، با هدف بررسی پایه‌های بنیادین حرفه و محیط عملیاتی آن (ص ۱)، پیدایش زبان، چاپ، کتابخانه‌ها و مؤسسات آموزشی، قانون حق نشر و عوامل سیاسی و اقتصادی مؤثر بر همهٔ آنها را به

بحث گذاشته است.

در فصل دوم، «مکان و هویت»، به ارزش‌ها، آموزش کتابداری و اطلاعرسانی، گسست بین اطلاعات و کتابخانه و ایجاد فرهنگ گفت‌وگو در این حرفه پرداخته شده است. در بخش «ارزش‌ها»، ارزش‌ها و هنجارهای انجمن کتابداران آمریکا، دیدگاه‌های گوناگون مربوط به ارزش‌ها و کمبود فرهنگ گفت‌وگو دربارهٔ ارزش‌ها مطرح شده است.

در فصل سوم، «اطلاع‌یافتن دربارهٔ اطلاعرسانی»، دورنمایی جالب‌توجه از برخی باورهای دشوار و چالش‌برانگیز در گفتمان حرفه‌ای کتابداری و اطلاعرسانی ارائه شده است. اطلاعات، بازنمایی^{۲۰}، ارتباطات، نشانه‌شناسی^{۲۱}، بازیابی اطلاعات، طبقه‌بندی، رفتار اطلاعاتی، ربط و واسطه‌گری در

دامنهٔ موضوعی کتاب بسیار گسترده است، به گونه‌ای که در آن از مباحث تاریخی و فنی گرفته تا مباحث اخلاقی، اجتماعی، سیاسی و حتی اقتصادی سخن رفته است که نشان‌دهندهٔ میان‌رشته‌ای بودن کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز می‌باشد

دموکراسی تساوی طلبانه^{۳۳} شده است. فصل ششم، «جامعهٔ اطلاعاتی»، فصلی مهم ولی چالش برانگیز از سوی برخی از منتقدان (مانند پولیج^{۳۴}، ۲۰۰۸؛ هانا باس^{۳۵}، ۲۰۰۹) معرفی شده است. رویکردهای مشتری‌گرایی و مصرف‌زدگی، مالکیت، تأثیر فناوری اطلاعات بر جامعه و فرهنگ مباحث اصلی این فصل را تشکیل می‌دهند. نویسنده در ادامه مفهوم «جامعهٔ اطلاعاتی اخلاقی»^{۳۶} (ص ۲۱۰) را پیشنهاد می‌کند. وی برای تشریح این مفهوم به نوعی تقسیم‌بندی جامعهٔ اطلاعاتی پرداخته و به برداشت‌های مختلف از این واژه‌ها اشاره و بر عنصر اخلاقی تمام رفتارهای انسان (ص ۲۲۱) تأکید می‌کند. باد در جمع‌بندی خود بر آن بوده است تا مفهوم کتابداری مدنی^{۳۷} را که گونه‌ای تلقی اجتماعی و اخلاقی از آن است، به خواننده معرفی کند.

فصل پایانی کتاب دارای عنوان مبهم «ترکیب بهینه»^{۳۸} است. نویسنده در این فصل ایده پدیدارشناسی دیالکتیک خود را مطرح ساخته است. وی ضمن جمع‌بندی مباحث قبلی کتاب، متذکر شده است که ایده‌های حرفه‌ای در صورتی که به اجرا درنمایند، اعتبار ندارند و اینکه چگونه پدیدارشناسی دیالکتیک می‌تواند بر دیدگاه‌های مختلف معرفت‌شناختی حاکم بر مفاهیم دوگانه‌ای مانند کتابخانه به‌مثابهٔ ابزار/ کتابخانه به‌مثابهٔ هدف فائق آید (ص ۲۲۹). وی برای نیل به این منظور به ذکر نمونه‌های ملموس و عینی پرداخته است. وی در صفحه ۲۵۱ از کتابش، خدمت به مراجع کننده، قضاوت درباره حرفه و آموزش آنرا فعالیت‌هایی اخلاقی تلقی و تعریف می‌کند.

کتاب در مواردی دارای اشکالات و ایرایشی است. برای نمونه ترتیب یکی از منابع در فهرست منابع کتاب، که بیش

کتابخانه‌ها از مباحث اصلی این فصل است.

فصل چهارم، «انجام چه کاری بهتر است؟»، به شرح جنبه‌های اخلاقی حیات حرفه‌ای اختصاص دارد. در این فصل پس از نگاهی کوتاه به به نظریه‌های اخلاق عمومی به اخلاق کتابداری و اطلاع‌رسانی پرداخته شده است. قضاوت حرفه‌ای^{۳۹}، اصول اخلاقی، تولید و اشاعهٔ محتوا، فناوری، آزادی اندیشه و بیان از مباحث دیگر این فصل است. به اعتقاد باد کتابداران به‌عنوان افرادی حرفه‌ای، باید ماهیت و هدف رشته را مورد بررسی دقیق قرار دهند (ص ۱۲۲).

موضوع فصل پنجم «دموکراسی» است. نویسنده با معرفی و نقد انواع دموکراسی‌های موجود، خواستار اصلاح اساسی مفهوم دموکراسی (ص ۱۸۵) و تبدیل آن به نوعی